

Інтерактивні технології в удосконаленні навичок говоріння в учнів 5–6 класів на уроках української мови

Наталія Сергіївна Яремчук

ВИКЛАДАЧ КАФЕДРИ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
СЕВАСТОПОЛЬСЬКОГО МІСЬКОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Альона Ігорівна Кияшко

СТУДЕНТКА ФІЛОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
СЕВАСТОПОЛЬСЬКОГО МІСЬКОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Статтю присвячено висвітленню проблеми використання інтерактивних технологій, що забезпечуватимуть удосконалення комунікативних умінь і навичок, активне спілкування учнів в життєвих ситуаціях; обґрунтовано педагогічні умови, спрямовані на вдосконалення навичок говоріння; визначено технології, що спонукають до створення висловлювань відповідно до задуму.

Ключові слова: інтерактивні технології говоріння, комунікативна компетентність, спілкування.

В статтє раскрыта проблема использования интерактивных технологий, которые способствуют усовершенствованию коммуникативных умений и навыков, активному общению учащихся в жизненных ситуациях; выделены педагогические условия, направленные на усовершенствование навыков говорения; определены технологии, обеспечивающие создание устных высказываний.

Ключевые слова: интерактивные технологии говорение, коммуникативная компетентность, общение.

Постановка проблеми. Широке застосування нових технологій уроку ставить до вчителя низку вимог, серед яких не тільки формування когнітивних (пізнавальних) і креативних (творчих) якостей особистості, а й уміння організувати роботу з використанням нових методів, прийомів та організаційних форм, що забезпечили б результативність у формуванні мовленнєвих умінь і навичок учнів для активної комунікації в різних життєвих ситуаціях.

Вивчення української мови засобами інтеракції підтверджує необхідність систематичної роботи з використання інтерактивних методів, прийомів і засобів навчання. Різних аспектів проблеми функціонування інтерактивних технологій на уроках української мови торкалися в своїх роботах Н. Голуб,

О. Горошкіна, Т. Окуневич, М. Пентиліук, О. Пехота, Л. Пироженко, О. Пометун, Т. Симоненко та ін.

Як стверджують дослідники (А. Балаєв, Н. Баландіна, Л. Кратасюк, О. Пехота, Л. Пироженко, Н. Подлевська, О. Пометун та ін.), рівень продукування висловлювань учнів 5–6 класів можна підвищити шляхом застосування інтерактивних технологій навчання, що сприяють розвитку комунікативних умінь і навичок учнів, їхньої пізнавальної активності [7, 3, 4, 6]. Серед них ми виділяємо технології колективно-групового навчання (організація роботи в групах учнів, об'єднаних певною метою), технології ситуативного навчання (побудова висловлювань за допомогою залучення учнів до ігрового моделювання ситуацій), технології опрацювання дискусійних питань (обговорення суперечливого питання).

Мета статті полягає в обґрунтуванні та перевірці системи інноваційних методів і прийомів удосконалення навичок говоріння в учнів 5–6 класів.

Для досягнення мети необхідно розв'язати такі **завдання**: з'ясувати педагогічні умови вдосконалення навичок говоріння учнів 5–6 класів на уроках української мови; визначити доцільність інтерактивних технологій, що забезпечують удосконалення навичок продукування висловлювань в учнів підліткового віку.

Осмилення процесу говоріння як одного з визначальних компонентів мовленнєвої діяльності є умовою стимуляції інтелектуального потенціалу школярів, взаємодії і взаєморозуміння між людьми в процесі спілкування, програмування мовленнєвих дій. Через говоріння комунікант реалізує процеси вираження думки, почуттів, волевиявлення з метою розв'язання завдань спілкування, що виступає як

процес взаємодії індивідів, інформаційний процес, як ставлення людей один до одного, процес взаємовпливу, співчуття і розуміння. У зв'язку з цим можемо стверджувати, що загальна проблема вдосконалення навичок говоріння є однією з найактуальніших для кожної особистості, яка прогнозує, планує і продукує висловлювання.

Спостереження за навчально-виховним процесом у школі, результати анкетування вчителів і учнів дозволяють зробити висновок, що вчителі мало уваги приділяють роботі з удосконалення навичок говоріння як виду мовленнєвої діяльності під час навчання мови. Відсутність на уроках мови, літератури, етики вправ і завдань, спрямованих на створення усних діалогічних і монологічних висловлювань з дотриманням правил мовленнєвого етикету, недостатнє застосування інтерактивних технологій навчання для підвищення рівня культури спілкування школярів спричиняють численні помилки й недоліки в процесі продукування висловлювань учнів 5–6 класів.

Недостатній рівень сформованості в учнів підліткового віку навичок здійснювати мовленнєву діяльність з урахуванням усіх складових мовленнєвої ситуації дозволив припустити, що ефективність удосконалення навичок говоріння в учнів 5–6 класів на уроках української мови забезпечується сукупністю таких педагогічних умов: зацікавленість учителя в удосконаленні навичок говоріння на мовленнєвій, мовній та соціокультурній основі, розуміння актуальності й необхідності його вдосконалення в учнів, творчий підхід до процесу навчання; наявність дібраного дидактичного матеріалу комунікативно доречних висловлювань; поєднання традиційних та інноваційних технологій навчання; активізація пізнавальної діяльності школярів через опору на принцип зв'язку навчання з життям; додержання культури мовлення і правил спілкування; потреба у враженнях від спілкування з метою самореалізації і самовдосконалення.

Реалізація говоріння вимагає вдосконалення в учнів необхідних навичок, що спираються на мовленнєвознавчі знання (висловлювання, стилі, типи, жанри мовлення, способи й засоби зв'язку речень у тексті), операційні знання (аналіз тексту) і власне комунікативні вміння – уміння мовленнєвого спілкування з урахуванням різних сфер, ситуацій, мотивів і цілей спілкування учасників комунікації, адже в продукуванні важливим компонентом є «розуміння», що необхідне для усвідомленого, зрозумілого для слухача мовлення.

Ураховуючи вікові особливості підлітків, удосконалення навичок говоріння передбачатиме **рольові комунікативні ігри**, що, виконуючи важливі функції (пізнавально-розвивальну, комунікативну, розважальну), забезпечують свідомість у побудові

висловлювань, оволодіння засобами вираження мовленнєвого етикету, своїх думок і почуттів, розвиток аналітичних здібностей, вільне спілкування; **ситуативні завдання**, за допомогою яких учитель спонукає учнів до роздумів, пошуку рішень для нових мовленнєвих завдань, закріплення вивчених правил спілкування, норм українського мовленнєвого етикету, збагачує словниковий запас школярів, розвиває в них необхідність у самовираженні, саморозкритті та самореалізації через різні види творчості; відкриває можливості для формування вмінь додержувати вимог певного функціонального стилю; **ситуативно-модельючі завдання**, що є проміжним етапом між теоретичними знаннями учнів та практичним використанням у щоденних життєвих ситуаціях; **інсценування ситуацій** згідно з характеристикою осіб, описом місць, часу подій і змістом діалогу; **проведення міні-дискусій**, що формує уміння аналізувати, відстоювати свою точку зору, накопичує мовленнєвий досвід учнів.

На активізацію процесу говоріння впливають творчі конкурси, мікрОВиступи на задану тему, виступи-імпрОВізації, самоаналіз, інтерв'ю як специфічний різновид бесіди, інсценізація уривків казок, вивчення віршів тощо, адже забезпечують комплексність засвоєння лексичного, граматичного й вимовного аспектів процесу говоріння.

У таблиці 1 покажемо взаємозв'язок інтерактивних технологій навчання з удосконаленням в учнів 5–6 класів навичок, необхідних для продукування усних висловлювань. Уважаємо прийнятними для нашого дослідження ситуативні ігри, основною ознакою яких є наявність мовленнєвого стимулу, що викликає мовленнєву реакцію підлітка, визначає вибір тієї чи іншої мовної одиниці; ситуативні завдання, що окреслюють ситуацію спілкування, удосконалюють навички планувати й створювати власні висловлювання, використовувати лексичні й граматичні засоби, що відповідають мовленнєвій ситуації. Е. Палихата справедливо стверджує, що мовленнєві ситуації дають змогу «активізувати розмовні формули, відповідну лексику, граматичні структури, не фіксуючи уваги на них, будять уяву учнів, примушуючи їх правильно оформлювати свою думку» [2, с. 36]. Удосконалення навичок вільного вираження думок у різних ситуаціях забезпечується й проведенням міні-дискусій, що допомагають виявити ставлення учнів до змісту обговорюваного питання, переконливо аргументувати позицію, урахувати думку співрозмовника, аналізувати явища, події, моделювати й контролювати поведінку. Звертаємо увагу на використання технології колективно-групового навчання, що дає змогу творчо планувати висловлювання відповідно до задуму, міркувати над проблемою, переконувати інших, знаходити інформацію

**Взаємозв'язок інтерактивних методів з удосконаленням в учнів 5–6 класів навичок,
необхідних для продукування усних діалогічних і монологічних висловлювань**

№	Інтерактивна модель		Навчальна мета	Застосування	Методи та прийоми навчання	Очікува
1.	Технологія ситуативного моделювання	«Ситуативна гра»	Формування основних комунікативних умінь: орієнтуватися в умовах спілкування, планувати й створювати власні висловлювання відповідно до ситуації; добирати мовні засоби, що відповідали б окресленій мовленнєвій ситуації; коригували висловлювання з урахуванням ситуації спілкування.	Мотивування й програмування процесу породження думки, стимулювання бажання висловлюватися, урахування всіх чинників ситуації спілкування, етикетних норм і правил говоріння; створення уявлень про спілкування, засвоєння понять у процесі говоріння і з метою продукування висловлювань; закріплення знань, реалізація і формування вмінь і навичок у конкретній ситуації.	Робота з пам'ятками, бесіда, продукування, проблемні завдання, контроль.	Засвоєння операційно-мовленнєвих типів і жа
2.	Технологія опрацювання дискусійних питань	«Обмін думками в парі-тріяді (міні-дискусія)»	Висвітлення власних поглядів під час обговорення складної проблеми й пошуку істини, забезпечення зворотного зв'язку, взаємодії.	Колективне обговорення та розв'язання проблеми, що спонукає учнів до свідомого висловлення почуттів, активного обміну думками, розвиває мовлення; удосконалення власних і чужих висловлювань, переконливе доведення позиції, збагачення словникового запасу, доброзичливе спілкування учасників.	Узагальнення, логічні висновки, міні-дискусія.	Ввічливе міні-диску та об'рун
3.	Технологія колективно-групового навчання	«Мозковий штурм»	Колективне обговорення проблеми, ухвалення кількох рішень із запропонованої ситуації.	Пошук і висування якомога більше ідей школярів щодо конкретної проблеми, що сприяє пізнавальній активності в процесі вільного висловлювання та обґрунтування власних думок, розвитку уяви й творчості, самовираженню й саморозкриттю.	Проблемні запитання, конструювання, аналіз, узагальнення.	Виділення узагальне метою читлення дум активного
		«Синтез думок»	Обмін думками в парі (четвірці) і складання одного висловлювання, що відображає позиції всіх учасників обговорення.	Відбір матеріалу відповідно до умов спілкування, усунення недоречних, зайвих міркувань; розвиток критичного мислення.	Міні-дискусія, аналіз, порівняння, узагальнення, висновки, контроль.	Аналіз його відпсції спілкування помірного відоб

№	Інтерактивна модель	Навчальна мета	Застосування	Методи та прийоми навчання	Очікувані результати	
3.	Технологія колективно-групового навчання	Діалог, полілог	Уміння користуватися діалогічною формою висловлення думки під час продукування інформації з метою спілкування (вступати в змістовний діалог, швидко осмислювати й ініціювати нову інформацію, підтримувати хід бесіди, прогнозувати запитання).	Бесіда, продукування, діалоговання.	Користуваною, полілогами висліпід час спі	
		«Незакінчені речення»	Засвоєння операційної основи процесу говоріння, уміння коротко, але по суті й переконливо висловлюватися, ґрунтовніше працювати над формою висловлення власних ідей, порівнювати їх з іншими.	Порівняння, реконструювання, спостереження над мовою.	Добір засвідали б оленнєвій свання вис.урахуванн тобто досватності г	
		«Мікрофон»	Залучення всіх учнів до швидкого обговорення питання.	Висловлення власної думки чи позиції з обов'язковою передачею слова однокласнику, що починається компліментом «хочу почути думку чуйного товариша...», контроль мовця над увідповідненістю висловлювань з мовленнєвою ситуацією.	Розповідь, пояснення, порівняння.	Контроль мовленнє
		«Запитання до тексту, до вчителя»	Вироблення вміння вести діалог з учителем та текстом, формулювати запитання.	Висловлення особистої позиції щодо обговорюваної теми, добираючи переконливі аргументи на захист своєї позиції; засвоєння етикетних норм спілкування, що передбачає увагу до співрозмовника, повагу до іншої думки, використання форм вираження ввічливості.	Робота з підручником, суперечка, бесіда.	Формулюєних запитатехнікою у запитань, складанняваріюванн висловлюю до комунік теми, дотр літературч ристовуюч мовленнє
		«Сенкан»	Синтезувати інформацію та факти в стисле висловлювання.	Збирання інформації, що віддзеркалює тему та особистісне ставлення учня до предмета вивчення.	Аналіз, обговорення.	Усвідомле мотиву гої забезпечу предмета вис

№	Інтерактивна модель	Навчальна мета	Застосування	Методи та прийоми навчання	Очікувані результати	
3.	Технологія колективно-групового навчання	«Групування»	Стимулювати мислення школярів під час встановлення зв'язків між словами (словосполученнями), спонукати учнів думати вільно з теми, збагачувати словник епітетами, синонімами, антонімами, фразеологізмами.	Добір і застосування комунікативно доцільних, виразних мовних засобів для вираження думки, творчого мислення; чітко, логічно, доступно й емоційно викласти думки під час підбиття підсумків; спонукання до активних мовленнєвих дій на етапах активізації та рефлексії ідей.	Спостереження, планування, пояснення.	Роль взаєних, грамаційних зцесі комунженні дум
		«Прес»	Послідовно й аргументовано висловлювати й обстоювати власну позицію, переконувати інших, що досягається за допомогою чотирьох етапів: 1) висловити свою думку, пояснити її («я вважаю, що...»); 2) аргументувати власні погляди («оскільки...»); 3) навести приклади («наприклад, ...»); 4) зробити висновки («отже, я вважаю...»).	Планування власних думок, поглядів, усвідомлюючи мовленнєві дії; перевірка рівня знань підлітків.	Розповідь, пояснення, планування, висновки, узагальнення.	Програму творчих вілювань, з співрозмо словленнзору; забезпе слідовнос навичками

до теми, аналізувати її, виділяти головне й другорядне, користуватися невербальними засобами комунікації, формулами мовленнєвого етикету відповідно до ситуації спілкування, оцінювати й редагувати висловлювання, удосконалюючи зміст, спонукати до інтелектуальної дії співрозмовника.

Успішне використання інтерактивних методів, представлених у таблиці 1, допомагає учням 5–6 класів правильно висловлювати свої думки, створює умови для мовленнєвої взаємодії й взаєморозуміння, сприяє успішному спілкуванню, формує потребу в мовленнєвому самовдосконаленні.

Висновки. Отже, вдосконалення навичок говоріння в учнів 5–6 класів необхідно здійснювати в умовах активізації навчально-виховного процесу

з застосуванням новітніх технологій (технологія ситуативного моделювання; колективно-групового навчання; опрацювання дискусійних питань), що спонукають школярів до висловлювання власної думки, особистої позиції щодо проблеми, удосконалюють уміння знаходити інформацію до теми, аналізувати її, виділяти головне й другорядне, будувати висловлювання в логічній послідовності відповідно до задуму. Створення висловлювань за допомогою інтерактивних технологій відбувається більш ефективно за умов цілеспрямованого керування цим процесом, що забезпечує підвищення експлікації наявних і вироблення більш продуктивних складових комунікативного потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. **Варзацька Л. О.** Інтерактивні технології в системі особистісно зорієнтованої освіти / Л. О. Варзацька, Л. М. Крассасюк // Бібліотечка «Диво слова». – 2006. – № 4 (10). – 64 с.
2. **Палихата Е. Я.** Методика навчання українського усного діалогічного мовлення учнів основної школи : [монографія] / Е. Я. Палихата. – Тернопіль, 2002. – 271 с.
3. **Пехота О. М.** Освітні технології : навч.-мет. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.] ; за ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.
4. **Подлевська Н.** Формування культури спілкування в учнів 5–6 класів методами інтерактивного навчання / Н. Подлевська // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 4. – С. 10–13.
5. **Солодюк Н. В.** Лінгводидактичні засади функціонування інтерактивних методів на уроках української мови в старших класах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)» / Н. В. Солодюк. – Херсон, 2009. – 21 с.
6. **Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання** : наук.-метод. посіб. / [О. І. Пометун, Л. В. Пироженко] ; за ред. О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.
7. **Українська мова. 5–6 класи. Розвиток ситуативного мовлення** : навч. посіб. / [Н. С. Баландіна, О. В. Алманова, А. П. Безноса та ін.] ; за ред. Н. С. Баландіної. – Х. : Веста : Ранок, 2007. – 272 с. – (Сучасна школа).